

Bivalyok a Kárpát-medencében

A házasított bivaly **(*Bos bubalus domesticus*)**

Kárpát-medencei története

A házasított bivaly Kárpát-medencei megjelenését az avarok bivalytenyésztéséhez lehet kötni. A bivaly ezért a Kárpát-medencében több, mint 1200 éve megtalálható. Házasítása időben nagyon mélyre, Kína mocsaras vidékeire nyúlik vissza a történelemben, mintegy 6000 évet ölelve fel. A tévhiedellel ellentétben a fajta tenyésztése az avarok után is folytatódott, bizonyíték erre a délebben élő görög-római, valamint a környező germán nyelvű népek korabeli bivalytartása is, amely a korabeli avar „exportból” valósult meg, illetve elégitette ki ezen népek szükségleteit.

Kifejezett magyar vonatkozásban a XI. századi erdélyi dokumentum említi, majd egy másik dokumentum az 1138-as dömsödi összeírásban. Így a házi jellegű tenyésztése töretlennek tekinthető a Kárpát-medence területén. A bivaly igen elterjedt állat volt az akkor még felszabályozatlan folyóvízzel rendelkező területeken, mivel ártereken és mocsarasok mellett, valamint saras területeken érzi mind a mai napig igazán jól magát. Jellemzően ilyen területek voltak a Körösök, Maros, Tisza-mente, valamint a Duna, Rába, Dráva és ezen folyók mellékfolyóikkal alkotott ártere.

Magyarországon a XIX. század elején a bivalyok számossága 130 000 körülire volt tehető, a század végére elérték a 140 000-et. Ez a szám 1911-re még tizenötezerrel nőtt, majd 1935-re a számuk mintegy 7000-re csappant, majd a második világháború után szinte teljesen megszűnt. Jelenleg a populáció Magyarországon mintegy 500 és 600 egyed közé tehető, a tenyésztést 1999 óta a Magyar Bivalytenyésztők Egyesülete látja el, javarészt nemzeti parkok formájában, állami keretből.

Jellemzői

A bivaly rendkívül szívós, igénytelen állat, még a híres magyar szürke szarvasmarhánál is igénytelenebb, „honos” lakóhelyére jellemzően megeszti a kákát, nádat és egyéb mocsári fűféléket is. Gümőkórral szemben igen ellenálló. Szilajtartásban gond nélkül tartható. A szarvai sarló- vagy félholdszerűen irányulnak felfelé. Egy bivaly megélheti a 20-30 éves kort is. Marmagassága 150-180 cm közötti, súlya 600-800 kg között jellemző, a tehéneké esetenként kisebb, a bikáké esetenként nagyobb is lehet.

Bőre jellemzően fekete, esetleg szürke színű, szőrzete ritkás, illetve a farán nem található meghatározható szőrzet, ezért a hideg-meleg viszontagságaira érzékenyebb a marhánál. Ezzel szemben a borjú viszonylag dús szőrzettel látja meg a napvilágot. A vemhességi időszak a fogantatástól számítva nagyjából 315 nap. Az ellett borjak száma általában egy. A jó kifejlődés érdekében megfelelő mennyiségű és minőségű táplálást, valamint figyelmet igényel. A bivaly ivarérettségét már 3 évesen eléri, de pározásra csak 4-5 évesen áll igazán készen. Kitüntetett pázási időszakuk nincs, így egész évben pároztatható.

A szarvasmarhánál félénkebb, nyugtalanabb, erősebb és ezért veszedelmesebb állat. Felbőszítve öklelésre nem annyira, mindinkább tiprásra, taposásra hajlamos. Gazdájához engedelmes és jóindulatú. Igavonó ereje másfélszerese, mint egy szarvasmarháé, ezért gyakran használták különféle nehéz gazdasági munkákra.

Hasznosítása

Régen a bivalyt kemény fizikai munkára fogták, ami farönkök, kövek, illetve egyéb ipari áruk vontatását jelentette gyakran fogatolva, valamint alkalmazták jellemzően az őszi szántás elvégzésére is. Tartották magas zsírtartalmú tejéért, és tápláló húsaért is. Bőrét jellemzően lábbelik, hámok, erős szíjjak, bőrzsákok és hevederek készítésére használták.

Teje fehér, jó ízű, vitamintartalma magasabb, mint bármely tehéntejé. Átlagos zsírtartalma 12%, de minimum 8%, ami így a duplája a tehéntejnek. Bivalytejet és tejkészítményeit jellemzően mediterrán országok, főként Olaszország, valamint a Balkán országai fogyasztják. Kisebb mértékben előfordul még Erdélyben. 100 liter bivalytejből általában 20-25 kg sajtot szoktak készíteni – ilyen sajtok a cheddar, mozzarella és feta.

Húsfelhasználás szempontjából hazánkban ma már nem jut jelentős szerephez. A húsa leginkább száraz, sötétebb színű, durva rostú (DFD) és rágós a marháéhoz képest, ellenben magasabb a vas-, foszfor- és fehérjetartalma. A bivaly borjának húsa a marhaborjúéval azonosnak tekinthető.

Jövőkép

Ma a Magyarországon megtalálható bivalyok törvényi védeltséget élveznek, mivel a Kárpát-medencében az őshonos állatfajok egyike.

Ez a szép állat jelenleg a kipusztulás szélén áll Magyarországon. A többi őshonos állathoz hasonlóan csak esztétikai szerephez jut, mint turistacsalogató, amely nem könnyíti meg nehéz sorsát. A jelenlegi állami beavatkozásokon kívül, mint génmegőrző állomány, nincs alternatívája.

A jelenlegi rossz helyzetből kiutat jelenthet:

- a magyar szürkemarhához hasonlóan az egészséges táplálékra való piaci igény stabil megalakulása, valamint annak kereslet-növekedése, mint akár táplálékkiegészítő, -minőségjavító vagy -kivonat.
- új piaci alternatívák felderítése a környező és egyéb E.U. Tagországokban
- exporttámogatás.
- esetleges homeopátiás felhasználás.
- minőségi bírgyártásra való igény és piac újrateremtése.
- egyéb alternatív bevételi források bevonása a bivalyartás gazdaságosabbá tételére, pl. bivalyszarv illetve szaru felhasználása különféle díszítőelemként, illetve íjjártási alapanyagként.

Bivalytenyésztő helyek, rezervátumok

- Kápolnapusztai bivalyrezervátum
- Magyarvalkó
- Nyíregyházi állatpark – Sóstó

Ezt a cikket írta: **Liüntika** (liuntika@atw.hu) - ingyenes szerzői jog alatt, 2008 május 20.-án.

Ezen cikk hivatalos közléséhez, sokszorosításához, terjesztéséhez, fordításához, valamint módosításához a szerző külön írásos beleegyezése szükséges.

A cikk folyamatos fejlesztés alatt áll. Utolsó frissítés: 2008 május 24.